

Bnp, weg ermee?

In ESB nr. 4475 van 18 november staat een artikel van Jeroen van den Bergh: 'Bnp, weg ermee!'. Naar aanleiding daarvan gaan Jan Pen, Wouter Jan van den Berg, Mark de Haan & Ronald Janssen in debat met de auteur.

Stelling:

Bnp weg ermee!

Het bnp als welvaartsindicator

Pen: Wie het stuk snel leest stuit op een sympathieke stelling: het bnp is geen maatstaf voor de welvaart in een land. Dat klopt. Schiphol draagt bij aan het bnp maar vervuult het land. De vliegtuigen en vooral ook de auto's die af en aan rijden hebben externe effecten en verminderen de welvaart. De tegenmaatregelen – meer wegen, woningen afschermen van de herrie – leveren nieuwe bijdragen aan de vervuiling. Maar de kritische lezer aarzelt; moeten we oude schoenen weggooiden zolang er niets wordt aangeboden ter vervanging? Want het bnp mag dan geen indicator zijn voor de 'welvaart' van een land, maar het is tenminste één getal. En dat getal wordt berekend volgens spelregels die vastliggen. Die grootheid wordt in alle landen berekend.

Van den Berg: Van den Bergh wijst op een tekort aan macrotheoretische onderbouwing voor het inkomen als indicator van welvaart. De onderbouwing is echter vooral micro-economisch, wat te maken heeft met het oorspronkelijke micro-economische karakter van de welvaartstheorie. Ook is het bnp niet een door mensen uitgevonden abstractie. Het betreft een product van prijzen, producten en diensten. Het is een definitie, een afspraak dat we het bnp noemen. Ten derde laat Van den Bergh na in te gaan op de argumenten waarom het bnp al decennia als ijkpunt fungeert. Hij erkent bovendien ook zelf de waarde van het bnp voor ontwikkelingslanden, wat strijdig is met zijn stelling dat het bnp kan verdwijnen als welvaartsindicator.

De Haan & Janssen: Wij zijn het eens met Van den Bergh dat het bnp géén allesomvattende welvaartsindicator is. Wij vinden dit echter geen reden om deze indicator daarom niet langer samen te stellen. Het is nogal bizar te veronderstellen dat het bnp helemaal geen relatie zou hebben met de welvaart. Het bnp is samen met andere indicatoren uit het stelsel van nationale rekeningen van groot belang bij het meten en beoordelen van de economische prestaties van landen. Een probleem is wellicht dat de groei van het inkomen wel erg veel aandacht krijgt boven andere indicatoren in het stelsel van nationale rekeningen. Naast productie en inkomen omvat het rekeningenstelsel bijvoorbeeld ook een balans waarin van jaar op jaar ontwikkelingen in het nationaal vermogen zichtbaar worden. Dit vermogen omvat ook de waarde van de meeste natuurlijke hulpbronnen.

Reactie Van den Bergh: Pen wijst, zoals veel macro-economen instinctief lijken te doen, op het uniforme, consistente karakter van de bnp-berekening wereldwijd. De vraag is hoeveel inhoudelijke tegenargumenten nodig zijn om dit praktische argument terzijde te schuiven. Stel dat een bnp-indicator niet bestond: wie zou na kennisneming van alle tekortkomingen bereid zijn steun te geven aan het initiatief om deze indicator in te voeren, wetende dat deze de rol zou gaan spelen van welvaartsindicator?

Volgens De Haan & Janssen is het "... bizar te veronderstellen dat het bnp helemaal geen relatie zou hebben met de welvaart." Ik veronderstel dit echter niet. Op basis van theoretische en empirische argumenten toon ik aan dat bnp-groei gepaard kan gaan met dalende of constante maatschappelijke welvaart. De Haan & Janssen weerleggen mijn argumenten niet. Is het mogelijk dat zij veronderstellen dat het bnp altijd positief correleert met welvaart?

Het bnp als groei-indicator

Pen: Mijn voornaamste bezwaar is dat Van den Bergh alleen spreekt over het *niveau* van het bnp. Zo gezien is het inderdaad juist dat het bnp er niet veel toe doet. De mensen in Portugal zijn niet slechter af dan de mensen in Nederland. De auteur wijdt echter geen woord aan de *groei* van het bnp en dat is een strategische grootheid in het leven van de zakenman, van de belegger en bovenal van de arbeider. Want een te lage groei van het bnp maakt dat de arbeider zijn baan verliest. Er is een langtermijn groei nodig van circa drie procent om de stijging van de arbeidsproductiviteit op te vangen, plus de bevolkingsgroei (die destijds één procent was). Zakt de groei onder deze trend, dan treden er cumulatieve processen op: de werkloosheid neemt toe, koopkracht zakt in, de schatkist vertoont een tekort (en als de minister van financiën gaat bezuinigen maakt hij de zaak erger). Een groeivoet van drie procent schept een aangename toestand voor de bedrijven; ze nemen mensen in dienst, ze zien tevreden werknemers. Een groeivoet die lager is dan twee procent schept al gauw werkloosheid, want de arbeidsproductiviteit stijgt "uit zichzelf" met twee procent of meer. Deze trendmatige groei van de arbeidsproductiviteit is voor 80 procent de resultante van de technische vooruitgang en voor 20 procent van de toenemende kapitaal-arbeidverhouding. Deze onderliggende groei is de basis van de vooruitgang en beschaving.

De Haan & Janssen: Het is van belang om een discussie over de maatschappelijke wenselijkheid van onconditionele economische groei los te zien van een discussie over het nut van indicatoren die de economische groei op een zinvolle en internationaal vergelijkbare wijze kunnen meten. De volumegroei van het bnp, wordt als maat voor de reële productiegroei en benchmark-indicator voor het conjunctuurverloop gezien. Zo is het nauwgezet volgen van conjuncturele ontwikkelingen voor fiscaal en monetair beleid van essentieel belang. En hoewel over de definitie van het bnp zeker valt te twisten, lijkt de indicator te zijn gestoeld op een redelijke afweging tussen theoretische juistheid enerzijds en praktische meetbaarheid anderzijds. De afbakening van het bnp hangt samen met wat wel en wat niet in de nationale rekeningen wordt meegeteld als productie. Zo is er bijvoorbeeld voor gekozen de waarde van veel huishoudelijke arbeid, evenals vrijwilligerswerk en doe-het-zelf activiteiten, niet mee te tellen tenzij hiervoor daadwerkelijk wordt betaald. Huishoudelijke diensten buiten de markt om worden niet meegeteld omdat de waarde hiervan niet eenduidig is vast te stellen.

Reactie Van den Bergh: Pen suggereert ten onrechte dat ik tegen bnp-groei ben. Hij verwacht echter 'geen bnp-indicator' met 'geen bnp-groei'. Ik ben niet in het algemeen vóór of tegen bnp-groei aangezien bnp geen welvaartsindicator is. Onder alle omstandigheden naar bnp-groei streven ('groei-fetisjisme') legt een onnodige beperking op aan de ruimte waarbinnen we naar welvaartsverbetering zoeken. Ofwel, bnp-groei is niet uitruilbaar tegen iets anders (beters).

Geen enkele studie toont aan dat een economie zonder bnp-informatie in een permanente recessie zou geraken. De kans op recessies is mogelijk juist geringer omdat de 'self-fulfilling prophecy' van negatieve bnp-groeiervwachtingen verdwijnt.

Volgens De Haan & Janssen moet men: "... maatschappelijke wenselijkheid van onconditionele economische groei los ... zien van een discussie over het nut van indicatoren ..." Waarom? De historie laat zien dat met de bnp-indicator structureel groeistreven niet slechts op de loer ligt maar onvermijdelijk is. De verleiding is blijkbaar te groot.

Alternatieven voor het bnp

Van den Berg: Van den Bergh beoordeelt wel het bnp, maar niet de reeds ontwikkelde alternatieve welvaartsindicatoren, zoals het DNI (het duurzaam nationaal inkomen), de HDI (Human Development Index) en de ISEW (Index of Sustainable Welfare).

Pen: Van den Bergh biedt geen oplossing voor een nieuw kengetal dat het bnp moet vervangen. Hij had daarbij kunnen aansluiten bij de bestaande literatuur, zoals het rapport "Werk voor de Toekomst" van de "Werkgroep Toekomst" met o.a. Tinbergen, Zijlstra, Pen en Wagner. Daarin wordt aangedrongen op een sterke sturing van de productie (door heffingen, geboden en verboden) die een ondergang van de wereld zou moeten voorkomen. Dit rapport was een reactie op "The Limits to Growth" van Forrester-Meadows en het Rapport van de Club van Rome (1972). Wél genoemd wordt Hueting en dat is inderdaad een pionier. Want hij is in de jaren zestig begonnen met het idee dat het bnp gecorrigeerd moet worden voor milieuschade. Hij voorzag de milieuvervuiling en het verlies

aan de natuur al voordat Forrester en Meadows wereldwijd alle publiciteit kregen. De eer die deze auteurs ten deel viel moet ook op het conto van Hueting worden geschreven. En hij heeft later, samen met Tinbergen, berekeningen gemaakt over het 'duurzame inkomen' – dat project wordt overigens door van den Bergh niet genoemd.

De Haan & Janssen: Van den Bergh draagt geen alternatieven aan. Zo blijft onduidelijk welke macro-indicatoren naar zijn mening wel de moeite van het meten waard zijn. Welvaart is echter een multidimensionaal begrip dat nauwelijks op zinvolle wijze in één indicator is te vangen. Dit betekent dat voor het meten van welvaart een reeks van indicatoren noodzakelijk is. De publicatie *De Nederlandse Economie* (DNE) van het CBS opent ieder jaar met een tabel met kerncijfers met daarin macro-economische totalen, cijfers over de arbeidsmarkt en gegevens over inkomen, bestedingen en besparingen en de milieudruk. De materiële welvaart, hier opgevat als de (individuele of macro-) beschikkingsmacht over geproduceerde goederen en diensten, is in deze lijst geïdentificeerd als één van de belangrijke welvaartsdimensies.

Reactie Van den Bergh: ik heb overwogen om in mijn artikel alternatieven voor bnp te beoordelen, maar daar ontbrak simpelweg de ruimte voor. Bovendien is het verstandig om een indicator die ernstig misleidend is te verwijderen, ongeacht of een alternatief voorhanden is. Dit is op zichzelf reeds een enorme verbetering aangezien een structureel 'informatiefalen' wordt geëlimineerd die zijn weerga niet kent.¹

Indien bnp wordt vervangen door bnp-correcties als ISEW, GPI of Hueting's DNI bestaat het risico dat het groei-fetisjisme zich zal gaan richten op dit soort maatstaven. Dat zou ongewenst zijn omdat dergelijke indicatoren slechts een deel van de zeven kritiekpunten op het bnp wegnemen en dus evenmin perfecte welvaartsmaten zijn. ISEW en GPI trachten weliswaar meerdere tekortkomingen te repareren maar zijn methodisch niet waterdicht. Vooral wat betreft het neutraliseren van de kritieken gekoppeld aan lexicografische preferenties, inkomensverdeling, relatieve welvaart, status en rivaliteit acht ik het onvermijdelijk dat een basis wordt gezocht in de literatuur over subjectieve welvaart en geluk van individuen. Dit suggereert een rol voor (economisch) psychologen in macro-economisch beleid.

Tot slot, een langere versie van mijn artikel bespreekt de gebruikelijke argumenten ter verdediging van de bnp-indicator. Steeds weer blijken deze terug te voeren op de foutieve gedachte dat het bnp structureel sterk en positief correleert met welvaart. Tegen dogmatiek is geen enkel argument bestand! ■

J. Pen is emeritus hoogleraar Economie

t.pen@wanadoo.nl

W.J. van den Berg is werkzaam bij KNN Milieu BV

w.vandenbergh@knnmilieu.nl

M. de Haan en R. Janssen zijn beiden verbonden aan het CBS.

mhaa@cbs.nl

J.C.J.M. van den Bergh is hoogleraar Milieueconomie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam

jbergh@feweb.vu.nl

¹ Zelfs *The Economist* (11 februari, 2006, p. 70) karakteriseert bnp als "badly flawed as a guide to a nation's economic well-being".